

INSTITUTIONAL REPOSITORY IN THE SERVICE OF CREATION AND CONSERVATION OF ARCHIVE MATERIALS

INSTITUCIJSKI REPOZITORIJ U SLUŽBI STVARANJA I ČUVANJA ARHIVSKOG GRADIVA

MARINCLIN, Antonija

Abstract: *The paper will describe the creation of institutional repositories that are taking on an increasing role in the creation and preservation of material, especially scientific and professional works. Repositories are a kind of digital archive that preserves the entire creation of a highly educated institution and permanently stores material originally created in electronic form.*

Key words: *institutional repository, archive materials- professional and scientific information, storage*

Sažetak: *U radu će se opisati stvaranje institucijskih repozitorija koji preuzimaju sve veću ulogu u stvaranju i čuvanju gradiva pogotovo znanstvenih i stručnih informacija. Repozitoriji predstavljaju jednu vrstu digitalnog arhiva pomoću kojeg se čuva cjelokupno stvaralaštvo jedne visokoobrazovane ustanove i trajno čuvanje gradiva koje je izvorno nastalo u elektroničkom obliku.*

Ključne riječi: *institucijski repozitorij, arhivsko gradivo- stručne i znanstvene informacije, pohrana*

Author's data: Antonija Marinclin, dipl. knjiž., Veleučilište u Požegi, Vukovarska 17, Požega, avalesic@vup.hr

1. Uvod

Danas se sve više i više koristi pojam informacijske tehnologije koje su pokretač promjena kako u privatnim životima tako i u poslovnom svijetu jer ulaze u sve sfere javnog i privatnog života. Većina procesa je danas nezamisliva bez upotrebe računala, pametnih telefona, a time se povećavaju i sve veći zahtjevi korisnika za uslugama koje će im omogućiti veću dostupnost informacija. Tako suvremeno doba traži bolju povezanost ustanova s krajnim korisnicima jer implemetacija tih novih medija mijenja i percepciju javnosti. Važnost takvih promjena prepoznala je i Europska unija pa je donijela niz strategija poznate pod nazivom Lisabonska strategija[1]. Lisabonska se strategija temelji na sedam ciljeva, a jedan je vrlo bitan, stvaranje digitalnog okruženja te razvijanje elektroničkih sustava i usluga (npr. e-račun, e-pravosuđe, e-građani itd.) i tako stvoriti digitalno pismenu Europu.

U svemu tome veliku ulogu imaju arhivi jer suradnja i umrežavanje su osnovni pojmovi koji opisuju arhivsku djelatnost u suvremenom okruženju. Ono što su neke tradicionalne zadaće arhiva, danas se one mijenjaju tako da se implemetiraju digitalne tehnologije da se uključe u globane integracije kako bi se što brže i jednostavnije došlo do traženih informacija. Suvremeno informacijsko društvo očekuje od arhiva da pridonose ekonomskom rastu i kulturnoj baštini posebno tako da omogućuju dugotrajnu dostupnost i iskoristivost arhivskih zapisa i podataka [2].

Takvo novo okruženje zahtjeva veliku suradnju ne samo institucija nego i interakciju stručnjaka i ustanova koje pomažu da se sačuva cjelokupno kulturno blago.[6] Sve više se govori o čuvanju dokumenatarnog i arhivskog gradiva nastalog u izvorno elektroničkom obliku čime se rađa ideja elektroničkih arhiva. Sama definicija elektroničkog arhiva bi značila da su to baze podataka koje pohranjuju dokumente te omogućuju trajnu pohranu i dostupnost gradiva.[3] Gledajući akademsku zajednicu koja svojim znanjima stvara stručne i znanstvene informacije u velikim količinama i koje je nužno sačuvati za daljnja istraživanja, u današnjem infomacijskom društvu, tehnologije su u tome dosta pomogle pa su zajednice napravile repozitorije gdje se ti podaci pohranjuju i čine dostupnima javnosti. Postoji više vrsta repozitorija, no mi ćemo pobliže objasniti obilježja i dobrobiti institucijskih repozitorija.

2. Institucijski repozitorij

Kako je već spomenuto, znanstvene informacije te sami razvoj znanosti nezamisliv je bez stalnih izmjena, dopuna pa i potpuno novih otkrića te njihovog priopćavanja javnosti. Razvojem tehnologija, stvaranjem sve većeg broja znanstvenih časopisa i publikacija porasle su i cijene pretplata na iste. Kako bi se to spriječilo ili recimo izbjeglo, većina znanstvenika je suglasna i zagovara otvoreni pristup koji omogućuje dostupnost do tih otkrića, a i činjenice da se tako stvaraju nova otkrića i time se razvija sama znanost. Stoga je većina država prepoznala ulogu repozitorija kao čuvara informacija, nešto poput arhiva. Repozitoriji zapravo predstavljaju baze podataka koje pohranjuju digitalne sadržaje te upravljaju njima i čine ih dostupnima.

Postoji više vrsta repozitorija: tematski, institucijski, te multidisciplinarni. Također ih možemo razlikovati i prema stupnju otvorenosti: otvoreni, djelomično otvoreni te oni s ograničenim pristupom. [4]

U tekstu će se orijentirati na institucijske repozitorije. Institucijski repozitorij omogućuje prikupljanje, pohranu, objavljivanje i diseminaciju radova članova određene ustanove u elektroničkom obliku, omogućujući tako brzu i izravnu razmjenu informacija u znanstvenoj zajednici. Ovisno o odluci pojedine ustanove, institucijski repozitoriji mogu sadržavati različite radove studenata, nastavnika, znanstvenika te osoblja ustanove. To mogu biti nastavni materijali, studentski seminari, završni i diplomski radovi studenata, članci nastavnika, odnosno svi materijali u elektroničkom obliku koje ustanova želi sačuvati.[4] Posebno su važni ocjenski radovi koji su do sada bili ograničeni maloj zajednici, ali njihovom pohranom u repozitorij dobili su na važnosti jer su rezultati istraživanja postali dostupni javnosti. Stoga, možemo reći kako je glavna zadaća institucijskih repozitorija omogućavanje pristupa intelektualnim proizvodima korisnicima unutar institucije, ali i izvan nje.[4]

Tako se stvara mreža koja povezuje znanstvenu zajednicu i omogućuje dostupnost relevantnim informacijama bez ograničenja. Dobrobiti koje donosi institucijski repozitorij korisne su ustanovama, autorima i cjelokupnoj javnosti jer služe kao sredstvo promidžbe za privlačenje kvalitetnog osoblja, studenata, a može se steći i određeni ugled i prepoznatljivost ustanove i samih djelatnika koji pišu kvalitetne članke. Radovi koji se pohranjuju u repozitorij mogu poslužiti kao arhiva, zatim za bibliografiju radova ustanove, ali i kao podrška u procesima institucije, učenju i podučavanju.[4] Potaknuti prvenstveno Zakonom o znanstvenoj djelatnosti koji je još 2013. godine donio zakonsku obavezu pohrane završnih i diplomskih radova u digitalne repozitorije, većina ustanova je uz to prihvatila i mogućnost pohrane ostalih sadržaja pa je tako i Veleučilište u Požegi uspostavilo svoj repozitorij.

3. Uspostava institucijskog repozitorija Veleučilišta u Požegi

Uspostava institucijskih repozitorija složen je proces koji je rješio na nacionalnoj razini u Hrvatskoj Sveučilišni računalni centar- Srce. Stvorio je digitalni akademski arhiv i repozitorij (DABAR) koji mogu koristiti sve ustanove iz sustava znanosti i visokog obrazovanja RH za izgradnju svojih institucijskih repozitorija pomoću kojeg mogu svoje digitalne sadržaje pohraniti, opisati, dugoročno čuvati, pretraživati i distribuirati. U digitalnom repozitoriju na Dabru mogu se pohraniti digitalni objekti koji su rezultat znanstveno-istraživačkog, intelektualnog i kreativnog rada osoba povezanih s ustanovom koja pohranjuje sadržaj.[5] Primjeri objekata su preprint radovi, recenzirani članci, radovi s konferencija, podaci istraživanja, disertacije, završni radovi studenata, knjige, nastavni materijali, slike, video i audiozapisi, prezentacije te digitalizirana građa.[5] Također ustanova koji su korisnici nudi punu kontrolu nad pravom pristupa i korištenja podataka unutar samog repozitorija.

Osim toga daje mogućnost objave sadržaja u otvorenom pristupu te time povećava vidljivost objavljenih sadržaja same ustanove. Ono što je i najbitnije dugoročno i pouzdano čuva podatke svake ustanove. U početku je to bilo napravljeno kao rješenje za pohranu završnih radova studenata koje propisuje Nacionalna i sveučilišna Knjižnica na temelju odredbi Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju.

Slika 1. Prikaz mogućnosti digitalnog akademskog arhiva i repozitorija[6]

Prema zakonskoj obavezi na Veleučilištu u Požegi je uspostavljen institucijski repozitorij koji je prvenstveno pohranjivao završne radove studenata od trenutka kad je donesen zakon. No, tokom vremena unijeti su i svi ostalo radovi studenata obranjenih na instituciji samo u ograničenom pristupu, pristup imaju samo djelatnici ustanove. Svi budući diplomati potpisuju Izjavu kojom kao autori određuju hoće li biti u otvorenom ili u ograničenom pristupu iliti nedostupni. No, nije se stalo na tome, kako se DABAR razvijao te omogućio unošenje i članaka iz časopisa i zbornika radova, poglavlja u knjigama pa i samih knjiga tako se i repozitorij Veleučilišta popunjavao s elektroničkim verzijama svega navedenog. Nastavni materijali koji su nastali iz vlastite izdavačke djelatnosti su automatski bili pohranjeni u repozitorij, no članci pisani u časopisima ili zbornicima predstavljali su problem prvenstveno zbog autorskih prava. Stoga su pohranjeni samo trenutno oni članci čija politika časopisa to dozvoljava, a članci iz zbornika samo s vlastite konferencije.

U fazi je podučavanje samih autora kako mogu i ostale verzije svojih članaka osim originala pohraniti u repozitorij, a to su preprint ili postprint verzije. Ideja je da u institucijskom repozitoriju bude pohranjeno i dugoročno čuvano cjelokupno stvaralaštvo ustanove.

Uspostavom repozitorija zapravo stvarmo e-arhiv čiji osnovni predmet je jedna nova vrsta arhivskih zapisa– elektronički zapis.[8] Elektronički zapis je skup elemenata i njihovih odnosa, uključuje nepromijenjiv oblik, postojani sadržaj te arhivsku vezu s drugim zapisima izvan ili unutar sustava i time postaje arhivsko gradivo.[7] U arhivskom svijetu pod vrednovanjem takvih vrsta zapisa uvrđuje se i odabire ono što je bitno za buduće naraštaje i izučavanja.[9] Tako je i Veleučilište odlučilo sačuvati

obrazovne materijale koji mogu poslužiti za daljnja istraživanja i za samo poslovanje ustanove. Pohranjujući stvaralaštvo svojih djelatnika stvara se bogati arhiv raznih izvora informacija za sve korisnike repozitorija.

4. Zaključak

Danas u svim sektorima poslovanja bespapirno poslovanje postaje sve važnije. Posebice je bitno urediti pravne okvire kako postupati s elektroničkim zapisima jer to predstavlja u samom razvoju veliki problem. Prihvatanjem Lisabonske strategije smo na pravom putu jer smo do sada već dosta toga prebacili u digitalni oblik, posebice e-upravu. Napredak je vidljiv jer dosta institucija je već krenulo u informatizaciju svog poslovanja kako bi korisnicima ponudili resurse i usluge poslovanja. Kod nas je to vidljivo iz primjera institucijskog repozitorija jer stvaranjem digitalnog arhiva zapravo pridonosimo ubrzanju komunikacije te spremanju i čuvanju arhivskog gradiva.

5. Literatura

- [1] Kesner-Škreb, M. (2007) *Lisabonska strategija*. Institut za javne financije, ISBN 978-953-313-300-3, Zagreb. Dostupno na : <http://www.ijf.hr/pojmovnik/PDF/4-07.pdf>
- [2] Lemić, V. (2018) *Arhivi i digitalno doba*. Ljevak, ISBN 978-953-355-329-0, Zagreb
- [3] Ciglević, M. (2016) Elektronički arhivi- izazovi i perspektive. *Porezni vjesnik 4*, str. 46-51
- [4] Grgić Hebrang, I. (2018) *Otvorenost u znanosti i viskom obrazovanju*. Školska Knjiga, ISBN 978-953-060-04-47 , Zagreb
- [5] Digitalni akademski arhivi i repozitoriji. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/files/2015-letak-Dabar.pdf>
- [6] Lemić, V.(2016) *Arhivi I arhivistika za suvremenog korisnika*. Ljevak, ISBN 978-953-303-886-5, Zagreb
- [7] Uprava arhiva Francuske (2003) *Elektronički zapis*. HAD, ISBN 978-953-6006-57-3, Zagreb
- [8] Krznar, M(2017) *Digitalni arhiv: stvaranje, vrednovanje I zaštita arhivskog gradiva u digotalnom obliku- diplomski rad*. Filozofski fakultet Zgareb
- [9] Stančić, H.(2006) *Arhivsko gradivo u elektroničkom obliku: mogućnosti zaštite I očuvanja na dulji vremenski rok*. Arhivski vjesnik, 49(1) ISSN 1848-3143

Photo 043. Delta Neretve / The Neretva delta